

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز تحت عنوان:
Revitalization of the Historical Context of Fes City with the Priority
of Conserving Its Native Perspective
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

باززنده‌سازی بافت تاریخی شهر فاس با اولویت حفظ منظر بومی آن*

نیره سادات علایی*

کارشناس ارشد طراحی شهری

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۶/۲۰ تاریخ اصلاح: ۹۷/۰۱/۲۳ تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۴/۲۴ تاریخ انتشار: ۹۷/۰۶/۲۶

چکیده

باززنده‌سازی شهری به عنوان یکی از مفاهیم مربوط به مرمت و حفظ بافت‌های قدیمی شهر، تعاریف متعددی داشته است که با تکامل دانش بشری کامل‌تر شده‌اند. در این مقاله به یک پروژه باززنده‌سازی شهری می‌پردازیم و آن را براساس انگاره‌های نظری این حوزه ارزیابی می‌کنیم. پروژه باززنده‌سازی مدینه فاس که در جریان سفر به کشور مراکش مورد بازدید قرار گرفته است، یکی از مشهورترین پروژه‌هاست و عمده شهرت خود را با عنوان بزرگ‌ترین محدوده پیاده جهان از آن خود کرده است. اما ارزیابی این پروژه از طرفی با سنجش اقدامات انجام شده در مرمت شهری با تعاریف ارایه شده توسط صاحب‌نظران صورت گرفته و از طرفی رویکرد یا نحوه تعامل آن را با منظر بومی مقایسه می‌کند. چرا که آرای صاحب‌نظران در مجموع بیانگر این است که یک پروژه باززنده‌سازی باید در وهله اول نیازها و احتیاجات ساکنان بومی را برای ادامه زندگی در بافت در نظر گیرد و این مستلزم نگاه درست و توجه ویژه به مؤلفه‌های منظر بومی است. در ارزیابی انجام‌شده، اقدامات مربوط به هریک از مؤلفه‌های منظر - چه از طریق مشاهدات میدانی و چه از طریق مطالعات کتابخانه‌ای استخراج و دسته‌بندی شده است. این دسته‌بندی نشان می‌دهد جز دسته‌ای از اقدامات اقتصادی که در راستای توسعه صنعت گردشگری در فاس صورت گرفته، سایر اقدامات در راستای حفظ، تقویت و تداوم منظر بومی است. از طرفی این اقدامات در راستای تعاریف نظری باززنده‌سازی شهری نیز بوده و می‌تواند بیانگر این باشد که یک پروژه باززنده‌سازی موفق، پروژه‌ای است در راستای منظر بومی آن مجموعه.

واژگان کلیدی

بافت تاریخی، باززنده‌سازی، منظر بومی، مدینه فاس، مراکش.

مقدمه

اجتماعی و فرهنگی تمام شهر نقش ویژه‌ای دارند. در همین راستا در سال ۱۹۷۵ با توجه به مشکلات موجود و احساس ضرورت به تهیه طرح حفاظت از بافت تاریخی، دولت مراکش اقدام به تهیه طرحی جامع به منظور باززنده‌سازی بافت تاریخی مدینه فاس نمود. این طرح ذیل چارچوب برنامه راهبردی توسعه شهر سیاست‌ها و راهبردهایی را دنبال کرده است که از طریق ارزیابی آن با انگاره‌های نظری موجود، می‌توان به تحلیل و نقد آن پرداخت. این ارزیابی نشان خواهد داد که امروزه اثرات

بافت‌ها و بناهای باارزش تاریخی، میراث گرانبهایی هستند که حفاظت از آنها نه تنها به ارزش‌های تاریخی و تمدن بشریت، بلکه به غرور ملی، فرهنگ و افتخارات هر کشور هویت می‌بخشد. بافت تاریخی شهرها، بخش جدا شده از دیگر بخش‌های یک شهر محسوب نمی‌شود و در چارچوب برنامه راهبردی توسعه اقتصادی،

داده است و فاس‌البالی و فاس جدید بر روی هم ۲۵۰,۰۰۰ نفر جمعیت دارند و جمعیت شهر جدید و عین کادوس ۷۰,۰۰۰ نفر تخمین زده می‌شود (Bianca, 1983:47). بافت تاریخی شهر فاس به عنوان شهری با قدمت بسیار، ساختاری محله‌ای دارد. این بافت از مجاورت ساختارهای سلولی شهر شامل خانه‌ها، سوق‌ها و مسجد-مدرسه‌ها تشکیل می‌شود. بدین ترتیب معابر در مقیاس خیابان‌های شهرهای توسعه‌یافته نبوده و در همان مقیاس محلات، با عرض کمتر و غیریکنواخت هستند. مبنی بر بازدیدهای میدانی و با توجه به اصول حاکم بر بافت قدیم این شهر، مؤلفه‌های عینی منظر بومی مدینه فاس را می‌توان به شرح زیر بیان کرد:

- بافتی ریزدانه و ارگانیک منطبق با بستر شکل‌گیری مدینه
- وجود گذرهای باریک و بعضاً سرپوشیده
- استقرار فعالیت‌ها و عملکردهای سنتی و توجه به نیازهای زندگی روزمره شهروندان بومی

درون‌گرایی و تأکید بر محرمانیت حداکثری

بدون شک منظر بومی شهر فاس تنها در وجه کالبدی و بدون توجه به عناصر ذهنی این منظر تعریف کاملی نخواهد داشت. عناصر ذهنی منظر بومی غالباً معطوف به زندگی اهالی بومی و ذهنیت ساکنان در این بافت می‌شود. به عبارت دیگر به دنبال این عناصر باید در ذهنیات و زندگی بومی اهالی گشت. چنانچه این نوع زندگی در پیوند با مؤلفه‌های کالبدی در شهر جاری باشد می‌توان گفت عناصر ذهنی منظر بومی در شهر متجلی و منظر بومی شهر حفظ شده است. در بررسی پروژه مرمت شهری در مدینه فاس می‌توان به سنجش هر دوی این ابعاد منظر بومی پرداخت و دریافت که این پروژه در راستای حفظ و ارتقای منظر بومی بوده است یا نه؟

برنامه جامع حفاظت از بافت تاریخی فاس

اهمیت مسئله حفاظت از بافت‌های تاریخی کشور مراکش از دید سازمان‌های بین‌المللی پنهان نماند. اولین تلاش‌ها در سال ۱۹۷۲ توسط یونسکو به جریان افتاد و در سال ۱۹۷۵، زمانی که مشخص شد حفاظت از بناهای یادمانی تنها در گروهی حفاظت از بافت تاریخی امکان‌پذیر است، تدوین یک برنامه جامع برای حفاظت از بافت تاریخی فاس در دستور کار قرار گرفت. در این طرح شهر تاریخی به عنوان بخش مهمی از یک سیستم شهری عمل می‌کند. در نتیجه، وزارت شهرسازی در رباط و یونسکو در پاریس طرح جامعی را بین سال‌های ۱۹۷۶ تا ۱۹۷۸ توسط تیمی

این طرح که گویای توفیق آن است چه نقاط قوتی دارند و در پی چه رویکردی به ثمر نشست‌اند. بنابراین در ادامه با رجوع به منابع معتبر به ذکر این انگاره‌ها می‌پردازیم.

فرضیه

پروژه باززنده‌سازی مدینه فاس با رجوع به انگاره‌های نظری مرمت شهری، به یک تجربه باززنده‌سازی شهری موفق بدل شده که اولویت خود را حفظ منظر بومی شهر در ابعاد عینی و ذهنی آن اتخاذ کرده است.

انگاره‌های نظری در موضوع مرمت شهری

در ادبیات مرمت شهری با واژگان مختلفی چون حفاظت، بازسازی، مرمت و توان‌بخشی مواجهیم. با مراجعه به جدیدترین رویکردهای موجود در این رشته به واژه «باززنده‌سازی» به معنای حیات و کارکرد تازه بخشیدن به یک چیز (Jok- ilito, 2005) می‌رسیم که به همه ابعادی که به زنده و برپا ماندن یک شهر می‌انجامد، اعم از موضوعات کالبدی و غیرکالبدی می‌پردازد. در این بخش تعاریف متعددی از باززنده‌سازی شهری و عوامل تأثیرگذار بر آن طبق نظریات نظریه‌پردازان مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. این تعاریف به عنوان معیاری برای سنجش و ارزیابی آنچه از مشاهدات میدانی و مطالعات درباره مدینه شهر فاس به دست می‌آید به کار گرفته شده‌اند و نگاهی تحلیلی به این پروژه عظیم مرمتی را به دست می‌دهند.

نگاهی تحلیلی و توجه به روند تاریخی این تعاریف نشان می‌دهد هرچه به دوران معاصر و تعاریف تازه‌تری از این مفهوم نزدیک‌تر می‌شویم توجه به نیازها، جلوه‌ها و مؤلفه‌های بومی منظر بافت‌های تاریخی بیشتر مدنظر متخصصان قرار گرفته است. به عبارت دیگر می‌توان گفت رویکردهای حفظ منظر بومی معادل توفیق در یک پروژه مرمت شهری است. ارزیابی تجربه بازآفرینی فاس با این معیار کلی و توجه به اقداماتی که در راستای آن انجام گرفته می‌تواند ما را به علل توفیق یا عدم آن رهنمون سازد.

بافت تاریخی شهر فاس و ویژگی‌های منظر بومی آن

شهر تاریخی فاس در دره‌ای بنا نهاده شده و شهر جدید در دهه ۱۹۲۰ توسط فرانسوی‌ها در فلات شمالی مدینه توسعه یافته است. در دهه ۱۹۵۰ بخش جدید دیگری به نام عین کادوس در بالای شهر جدید با توجه به معیارهای کنگره آتن ساخته شده است. از قسمت‌های سه‌گانه شهر فاس، شهر کهن بیشترین جمعیت را به خود اختصاص

جدول ۱. تعاریف باززنده سازی شهری از دیدگاه صاحب نظران. مأخذ: نگارندگان.

صاحب نظران	تعریف باززنده سازی (شهری، مناطق تاریخی و تأثیرگذاری آن بر جنبه‌های مختلف بافت قدیم)
Fitch (1982,4)	باززنده‌سازی شهری به عنوان عاملی در جهت کمک به افزایش آموزش و فرهنگ مردم در بافت تاریخی
Stript (1983,22)	تعریف باززنده‌سازی شهری با تأکید بر جنبه‌های روانشناسی افراد و تعلق خاطر به ارزش‌های تاریخی
Smith (1983,2)	باززنده‌سازی شهری عاملی بسیار مهم در جهت خلق مجدد احساس زندگی در بافت تاریخی
Robson (1988,1)	باززنده‌سازی به عنوان محرکی برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و جذب ساکنان مهاجرت کرده از بافت قدیمی
Dong (1988,22)	تأکید باززنده‌سازی بناها یا مراکز تاریخی شهرها بر نگهداری میراث فرهنگی و تقویت ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بافت کهن شهرها
Clark (1989,4)	باز زنده‌سازی و احیا شهری عاملی به منظور افزایش سطح کمی و کیفی شاخص‌ها و استانداردهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی بافت قدیم
Priemus (2005,3)	باز زنده سازی شهری عاملی بسیار مهم در جهت ایجاد مشاغل جدید و به تبع محرکی جهت رشد اقتصادی
Brinjing (2005,12)	باززنده‌سازی شهری عاملی در جهت کاهش بی‌نظمی در فعالیت‌های ساخت و ساز، افزایش رشد اقتصادی و افزایش کیفیت ساختار تأسیسات و تجهیزات شهری در محدوده‌های تاریخی و ارزشمند.
Tiesdell, (2005,204)	باززنده‌سازی شهری به عنوان واکنشی در برابر تخریب‌های کالبدی، اجتماعی و فرهنگی ناشی از سیاست‌های پاکسازی، طرح‌های تفصیلی و توسعه مجدد در بافت‌های تاریخی
McGill University (2007,8)	احیا و باززنده سازی شهری به عنوان ضرورتی اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و اقتصادی و نهایتاً کالبدی در بافت تاریخی
Hitchcock Design Group (2007,10)	تأکید و توجه به بعد مدیریتی همزمان با مشارکت مردمی
Ferris (2008,3)	وابستگی فرآیند باززنده سازی مراکز تاریخی شهرها بر افزایش کیفیت زندگی ساکنین بومی و تقویت ارزش‌های میراث فرهنگی
Un Habitat (2008,65)	باززنده‌سازی شهر تاریخی به عنوان هماهنگ‌کننده تمام فعالیت‌ها و عملکردهای بنای تاریخی با محیط اطراف آن از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و توجه به فناوری روز
Unesco (2008,5)	باز زنده‌سازی به عنوان عامل تقویت کننده کیفیت زندگی، ایجاد مراکز خدماتی، اشتغال و مراکز تفریحی در مراکز تاریخی شهرها همراه با مشارکت ساکنین بومی و مسئولین محلی
Unesco (2008,8)	باززنده‌سازی شهری عاملی در جهت تقویت پایداری اجتماعی، افزایش ارتباط محله‌های تاریخی با توسعه منطقه‌ای، افزایش فضاهای عمومی و تقویت کیفیت آنها، تقویت جامع عملکردها و بهبود شرایط زندگی، تقویت‌کننده هویت شهری، توجه و تأکید بر مدیریت شهری در بافت تاریخی
Unesco (2008,8)	باززنده‌سازی شهری عاملی در جهت پاسخ‌گویی به نیازهای بومی ساکنین
Sibel (2010,18)	باززنده‌سازی یعنی دسترسی به تعادل رضایت‌بخش بین قوانین توسعه اقتصادی، توجه به (حقوق شهروندان ساکنین بومی و تقویت زندگی در مراکز تاریخی شهرها
	باززنده‌سازی شهری به عنوان ارتباط‌دهنده محیط زیست، تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، طرح شهری، میراث فرهنگی و توریست در مرکز تاریخی شهرها

تقویت بنیه اقتصادی ملی مراکش قلمداد کرد و به تبع اولین اثر مثبت را نیز بر منظر بومی فاس خواهد گذاشت، همواره معطوف به تقویت و تأکید بر منظر بومی در ابعاد مختلف عینی و ذهنی آن بوده است.

ارزیابی پروژه باززنده‌سازی مدینه فاس براساس تعاریف صاحب‌نظران

در مقام مقایسه و برای بیان دقیق‌تر نتیجه پژوهش می‌توان کلیدواژه‌های هر یک از تعاریف متداول و رایج از مفهوم باززنده‌سازی را با اقدامات انجام شده در پروژه باززنده‌سازی مدینه فاس سنجش کرد. بدین منظور جدول

از مجربین یونسکو و معماران مراکشی و پیمان کاران محلی تدوین نمودند (Bianca, 1983:46).

رویکرد، اقدامات و نتایج طرح مرمت شهری فاس اثرات یا نتایج این طرح در مؤلفه‌های مختلف منظر شهری مدینه فاس را می‌توان در ۶ مورد خلاصه کرد. در جدول ۱ اقدامات، نتایج و رویکرد هر یک از آنها دسته‌بندی شده و می‌تواند نگاه جامعی که این طرح به منظر شهری مدینه داشته است را نشان دهد. در جمع‌بندی این جدول می‌توان گفت رویکرد پروژه باززنده‌سازی مدینه فاس، جز در یکی از مؤلفه‌های اقتصادی که می‌توان آن را نیز در راستای

جدول ۲. حوزه اقدام در منظر شهری و نتایج آن، مأخذ: نگارندگان و World Bank, 1998

حوزه اقدام در منظر شهری	اقدام	آثار و نتایج	رویکرد، در مواجهه به منظر بومی
کالبدی	<ul style="list-style-type: none"> اصلاح کف‌سازی خیابان‌ها تأمین روشنایی معابر نوسازی و بازسازی ابنیه پاکسازی خرابه‌ها مرمت بافت و حفظ و تقویت عناصر ارزشمند در سازمان فضایی شهر کهن 	<ul style="list-style-type: none"> بهبود شرایط بهداشتی و ایمنی محافظت از بافت تاریخی 	حفظ، تقویت و ارتقاء کیفی کالبد بومی مدینه
عملکردی	<ul style="list-style-type: none"> ساماندهی عملکردهای سنتی که در جریان زندگی بومی شهروندان حضور داشته ساماندهی صنایع دستی و مهارت‌های بومی مربوط به آن از طریق اختصاص راسته بازار به آن استقرار عملکردهای ضروری امروزی درمانگاه، مدارس و... تبدیل برخی از منازل مسکونی متروکه، اصطبل‌ها یا انبارها به تولیدات صنعتی کوچک مقیاس 	<ul style="list-style-type: none"> حفظ، تقویت و ساماندهی عملکردهای گذشته تغییر کاربری در کالبد قدیم و تزریق عملکردهای جدید به بافت شهری 	تقویت و ساماندهی عملکردهای بومی و تزریق عملکردهای جدید در کالبد بومی مدینه
حمل و نقل – دسترسی	<ul style="list-style-type: none"> بهبود شبکه دسترسی اضطراری بازسازی معابر محیطی پیرامون بناهای مخروبه ساخت و تدارک پارکینگ عمومی در حاشیه محدوده و ممنوعیت ورود اتومبیل به بافت 	<ul style="list-style-type: none"> ارتقاء کیفی معابر موجود برای استفاده امروز ایجاد محدوده پیاده 	ایجاد یک سیستم جابجایی بومی (پیاده) با ایجاد و بهسازی زیرساخت‌های آن
اجتماعی- فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> حفاظت محیط‌های تاریخی و فرهنگی توسعه محیط‌های جمعی تثبیت جمعیت ساکن و تقویت زندگی ساکنان تأکید بر حفظ جنبه‌های فرهنگ بومی ساکنان 	<ul style="list-style-type: none"> ارتقاء کیفی فضاهای فرهنگی و اجتماعی توجه و تأکید بر زندگی ساکنان 	بهبود وضعیت فرهنگی و رفاه اجتماعی ساکنان بومی
تأسیسات و تجهیزات شهری	<ul style="list-style-type: none"> راه اندازی سیستم جمع‌آوری زباله اصلاح شبکه جمع‌آوری فاضلاب جابجایی صنایع آلاینده به خارج از مدینه 	<ul style="list-style-type: none"> به روز رسانی تأسیسات و تجهیزات شهری 	بهسازی تأسیسات و تجهیزات شهری در خدمت کالبدی تاریخی و بومی مدینه
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> سرمایه‌گذاری در بخش مسکن سرمایه‌گذاری در بنگاه‌های اقتصادی کوچک و فعالیت‌های تجاری ایجاد اشتغال در بین ساکنان بالا رفتن ارزش ملک با جذب سرمایه‌گذاران خصوصی توسعه گردشگری و جذب توریست با حفظ و مرمت میراث فرهنگی 	<ul style="list-style-type: none"> تقویت اقتصادی ساکنان و سرمایه‌گذاران تقویت درآمد شهرداری ایجاد ارزش افزوده اقتصادی 	بهبود وضع معیشتی و اقتصادی ساکنان بومی مدینه
			تقویت اقتصاد مبتنی بر گردشگر در راستای اهداف ملی

تجربه باززنده‌سازی مدینه شهر فاس با انگاره‌های نظری امروز سازگار است؛ و چنانکه این سازگاری را معادل با توفیق این پروژه در نظر بگیریم، باید گفت تجربه فاس در مرمت شهری از نگاه میحث باززنده‌سازی شهر یک تجربه موفق است. گرچه می‌توان نقدهایی نسبت به وضع موجود این پروژه داشت، اما در ارزیابی از طریق این تعاریف نظری می‌توان پروژه باززنده‌سازی مدینه فاس را یک پروژه موفق دانست (جدول ۳).

۲ هر تعریف را متشکل از کلیدواژه‌های آن با اقداماتی که در این جدول گفته شد مقایسه کرده و نشان می‌دهد این پروژه تا چه میزان با این تعاریف همخوان است. ستون سوم جدول ۲ براساس مشاهدات میدانی تکمیل شده، نمودهای هر معیار را بیان کرده و شاید درصدی از خطا را داشته باشد. چنانچه این جدول نتیجه می‌دهد، تقریباً تمامی فاکتورهای مورد نظر تعاریف باززنده‌سازی از نظر متخصصان در مدینه شهر فاس تأمین شده است. این موضوع نشان می‌دهد

جدول ۳. ارزیابی پروژه باززنده‌سازی مدینه فاس بر اساس تعاریف صاحب‌نظران، مأخذ: نگارندگان.

صاحب نظران	کلیدواژه‌های تعریف باززنده‌سازی	پروژه باززنده‌سازی مدینه فاس
Fitch (1982,4)	کمک به افزایش آموزش و فرهنگ مردم	حضور شهروندان بومی در محلات مختلف مدینه
Stript (1983,22)	تأکید بر جنبه‌های روانشناسی افراد و تعلق خاطر	تداوم زندگی جاری در فضای مدینه
Smith (1983,2)	خلق مجدد احساس زندگی	توسعه و تقویت صنعت گردشگری برای کشور و مدینه
Robson (1988,1)	محرکی برای توسعه اقتصادی، اجتماعی	ادامه جریان زندگی گذشته در همان کالبد
Dong (1988,22)	جذب ساکنان مهاجرت کرده	محافظت اساسی کالبدی از ابنیه و بافت مدینه
Clark (1989,4)	نگهداری میراث فرهنگی	تشویق به ماندگاری جمعیت و به دنبال آن تقویت ابعاد اجتماعی
Priemus (2005,3)	تقویت ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی	حفظ نسبی سطح کمی و کیفی استانداردها برای جلب رضایت شهروندان
Brinqing (2005,12)	افزایش سطح کمی و کیفی شاخص‌ها و استانداردهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی	بومی مدینه
Brinqing (2005,12)	ایجاد مشاغل جدید و به تبع محرکی جهت رشد اقتصادی	تقویت مشاغل با محوریت گردشگری و رشد اقتصادی
Tiesdell, (2005,204)	کاهش بی‌نظمی در فعالیت‌های ساخت و ساز	حفظ اصولی کالبد تا حد ممانعت از حمل و نقل خودرو
McGill University (2007,8)	افزایش رشد اقتصادی	تقویت اقتصاد بر پایه فعالیت‌های بومی و گردشگرپسند
Hitchcock Design Group (2007,10)	افزایش کیفیت ساختار تأسیسات و تجهیزات شهری	بالا بردن سطح کیفی تجهیزات شهری با حفظ کالبد ارزشمند
Ferris (2008,3)	واکنشی در برابر تخریب‌های کالبدی، اجتماعی و فرهنگی ناشی از سیاست‌های پاکسازی، طرح‌های تفصیلی و توسعه مجدد در بافت‌های تاریخی	ایزوله کردن بافت مدینه و نظارت اساسی بر ساخت‌وسازهای داخلی دیوار مدینه
Un Habitat (2008,65)	ضرورتی اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و اقتصادی و نهایتاً کالبدی	در نظر داشتن زندگی اجتماعی شهروندان قدیمی با ابعاد مختلف فرهنگی، اقتصادی و ... در کنار توجه به ضروریات کالبدی
Unesco (2008,5)	تأکید و توجه به بعد مدیریتی همزمان با مشارکت مردمی	استفاده از حضور و مانایی شهروندان برای جلب مشارکت ایشان
Unesco (2008,8)	افزایش کیفیت زندگی ساکنین بومی	بهبود نسبی وضع معیشت و خدمات عمومی شهری در مدینه
Sibel (2010,18)	تقویت ارزش‌های میراث فرهنگی	توجه همزمان به میراث ملموس (کالبدی) ناملموس (مشاغل، آداب و سنن و ... فرهنگی
	همه‌هنگ‌کننده تمام فعالیت‌ها و عملکردهای بنای تاریخی با محیط اطراف آن از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و توجه به فناوری روز	عدم نگاه صرف کالبدی به بافت مدینه و دقت در امر زندگی روزمره و جریان اقتصادی موجود در مدینه
	تقویت‌کننده کیفیت زندگی، ایجاد مراکز خدماتی، اشتغال و مراکز تفریحی در مراکز تاریخی شهرها همراه با مشارکت ساکنین بومی و مسئولین محلی	تبدیل مدینه به مهمترین مرکز شهر با استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی نهفته در جریان زندگی اهالی مدینه
	تقویت پایداری اجتماعی	حفظ جامعه بومی و ماندگاری در بافت تاریخی
	افزایش ارتباط محله‌های تاریخی با توسعه منطقه‌ای	ارتباط تنگاتنگ و به‌روز مدینه با بافت اطراف
	افزایش فضاهای عمومی و تقویت کیفیت آنها	تبدیل فضاهای عمومی مدینه به یکی از مهم‌ترین نقاط شهر
	تقویت جامع عملکردها و بهبود شرایط زندگی	ارتقای کیفی عملکردهای جاری با تشویق در جهت جذب گردشگر
	تقویت‌کننده هویت شهری	تبدیل مدینه به مرکز هویتی و فرهنگی شهر و کشور
	توجه و تأکید بر مدیریت شهری	رها نساختن مدیریت شهری در فضاهای به‌ظاهر بی‌کیفیت مدینه
	پاسخگویی به نیازهای بومی ساکنین	رفع نیازها و جلب رضایت ساکنان بومی که ماندگاری آنها در مدینه را به دنبال داشته است
	تعادل رضایت‌بخش بین قوانین توسعه اقتصادی	جلوگیری از برهم خوردن تعادل و توازن اقتصادی در مدینه
	توجه به حقوق شهروندان (ساکنین بومی) (و تقویت زندگی در مراکز تاریخی شهرها	اولویت زندگی و کسب و کار به ساکنان بومی و شهروندان قدیمی
	ارتباط دهنده محیط زیست، تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، طرح شهری، میراث فرهنگی و توریست در مرکز تاریخی شهرها	حفظ و تقویت زیرساخت‌های مختلف اجتماعی و ... و حفظ ارتباط اصیل و تاریخی بین ابعاد مختلف

و بازگرداندن زندگی به آن سعی بر آن داشته تا با تقویت و بهبود شرایط زندگی، به تثبیت جمعیت ساکنان بومی در مدینه بپردازند. بدین ترتیب این پروژه موفق به حفظ

نتیجه‌گیری
پروژه باززنده‌سازی بافت تاریخی فاس با هدف تجدید حیات

فهرست منابع

- Bianca, S. (1983). "Conservation and Rehabilitation Projects for the Old City of Fez". Cambridge, Mass.: MIT Laboratory of Architecture and Planning.
- Coaffee, J. (2004). "Urban Regeneration" University of Newcastle, Newcastle upon Tyne.
- Dastidar, Sh. (2007). "Participatory Spatial Planning for Regeneration of Historic Inner City areas" Development Planning Unit, University College London.
- Hitchcock Design Group. (2007). "Historic district, Revitalization Strategies" in association with Business Districts, Inc.
- Historic Preservation Group. (2005). "Policy Area IV/Community Development and Housing" Historic Preservation: Sullivan 2020 Toolbox.
- ICOMOS. (1964). "International charter for the conservation and restoration of monuments and sites" 2nd International congress of architects and technicians of historic monuments, Venice.
- McGill University. (2007). "Neighborhood Regeneration in Beijing" McGill website
- Radonie, H. (2007). "Conservation-Based Cultural, Environmental, and Economic Development: The Case of the Walled City of Fez" AKDN (AGA KHAN DEVELOPMENT NETWORK)
- Tiesdell, S. Oc, Taner; Heath, Tim (2005) "Revitalizing Historic Urban Quarters" Oxford, Antony Rowe Ltd, Eastbourne
- UNESCO. (2008). "Historic districts for all, a social and human approach for sustainable revitalization" Paris, France, SHS/SRP/URB
- UNESCO. (2009). "Protocols for Best Conservation Practice in Asia" Richard A Engelhardt: UNESCO Regional Advisor for Culture in Asia and the Pacific,

و تقویت منظر بومی مدینه شده است. با رجوع به نظرات متخصصان حوزه باززنده‌سازی و تعاریف آنها در گذر زمان، مشهود است که این پروژه در ارزیابی از طریق این تعاریف، به خصوص تعاریف متأخر که پیشرفته‌تر و تکامل‌یافته‌ترند تجربه‌ای موفق است. علاوه بر این ارزیابی و نتیجه‌گیری، نتیجه‌ای ضمنی نیز از این پژوهش به دست می‌آید که از سه ضلع مثلث مقاله حاصل می‌شود. ضلع نخست تعاریف صاحب‌نظران، ضلع دوم تجربه مدینه فاس در ارزیابی با این تعاریف و ضلع سوم نگاه به این تجربه به عنوان مداخله و تعاملی با منظر بومی است. از این سه وجه می‌توان به این نتیجه رسید که یک پروژه باززنده‌سازی موفق، پروژه‌ای است که حفظ، تقویت و تداوم منظر بومی یک مجموعه را با نظر به همه ابعاد عینی و ذهنی آن دنبال می‌کند.

پی‌نوشت

*. این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی گردشگری منظر بومی مراکش است که در سال ۹۵ و ۹۶ در پژوهشکده نظر انجام و سفر مطالعاتی آن به مقصد ۱۲ شهر مراکش در شهریور ۹۵ برگزار شد.

China

- UNESCO. (1998). "International Campaign For Safeguard Of The Medina Of Fez"
- Un-Habitat. (2008). "Best Practices on Social Sustainability in Historic Districts" Nairobi, Kenya, SHS/SRP/URB
- World Bank. (1998). "Rehabilitation of the Fez Medina" Washington, D.C. 20433 U.S.A

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to the journal of art & civilization of the orient. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

علایی، نیره السادات. (۱۳۹۷). باززنده‌سازی بافت تاریخی شهر فاس با اولویت حفظ منظر بومی آن. مجله هنر و تمدن شرق، ۶ (۲۰): ۳۱-۳۶
DOI:10.22034/JACO.2018.67358
URL:http://www.jaco-sj.com/article_67358.html

